

С. І. Чернов,
к. держ. упр., Харківська обласна рада

ЧИННИКИ УСПІХУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ ТА ДЕРЖАВИ

У статті обґрунтовано організаційно-функціональні основи механізму реалізації державної інноваційно-інвестиційної політики, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки регіонів.

In the article organizationally-functional bases of mechanism of realization of state innovative-investment policy are grounded that is directed on providing of economic safety of regions.

Ключові слова: державне регулювання, економічна безпека, інвестиційно-інноваційна діяльність, інноваційна політика, регіон.

ВСТУП

Для України одним з важливих чинників успіху в забезпеченні економічної безпеки регіонів і держави, в міжнародній конкуренції товарів і послуг є активне використання національного науково-технічного потенціалу, завдяки рівню якого науково-технічний прогрес цілком може стати головною рушійною силою розвитку суспільства, підвищення добробуту громадян. Проте залишається відкритим питання про співвідношення інноваційного чинника з іншими чинниками, які також можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності товарів і послуг, що виробляються в Україні і тим самим підвищують рівень її економічної незалежності та безпеки.

Інноваційний характер економіки вимагає від суб'єктів господарської діяльності постійних пошуків і використання на практиці винаходів, нових технологічних концепцій і практично значущих результатів наукових досліджень. Очевидно, що глибина розуміння можливостей науково-технічного потенціалу і мотивація до інноваційної діяльності залежать, перш за все, від рівня розвитку вже існуючих виробничих технологій і розвинутої інформаційного забезпечення виробничої сфери.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Згідно з поглядами на місце та роль розвитку регіонів відомих учених, а саме: О.І. Амоші, М.П. Бутко, З.С. Варналія, В.Є. Воротіна, Г.К. Губерної, А.Г. Гранберга, М.І. Долішнього, В.В. Дорофієнко, С.Ф. Поважного, А.В. Поповкіна, В.К. Симоненко, С.А. Романюка та інших, неможливо ефективно застосовувати традиційні підходи в умовах зростання регіональних диспропорцій, які перетворюються на гальмівний чинник в умовах мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — обґрунтувати організаційно-функціональні основи механізму реалізації державної інноваційно-інвестиційної політики що спрямовані на забезпечення економічної безпеки регіонів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Велике значення тут має раціональне об'єднання ринкової економіки з елементами державного регулювання, оскільки, згідно з існуючими оцінками, ринкові розподільні й адаптаційні механізми не завжди настільки ефективні, щоб ініціювати структурні й технологічні зміни виробництва, необхідні з погляду довгострокових економічних, соціальних і політичних інтересів. Держава підтримує інновації за допомогою інструментів економічної та фінансової політики, а також через створення організаційно-юридичних умов, що стимулюють рух суб'єктів господарської діяльності до сприяння інноваціям. Головною метою державної політики України в частині підтримки інновацій є досягнення нею стандартів, що дають змогу зайняти місце в міжнародному розподілі ринку праці промислово розвинутих країн. Ці стандарти торкаються, в першу чергу, раціоналізації використання енергії й освоєння ресурсів природного середовища, рівня технологій, юридичного захисту інтелектуальної власності, міжнародних показників якості, а також сертифікації товарів і послуг.

У деяких випадках і в певних межах держава може подавати інноваційним ініціативам безпосередню фінансову підтримку, що полягає в покритті частини витрат або в створенні капіталів, необхідних для реалізації конкретних заходів.

Державна політика, спрямована на забезпечення еко-

номічної безпеки, має бути пов'язана, з одного боку, з політикою у сфері освіти та науково-технічною політикою, а з іншого, — з економічною політикою, зокрема у сфері промисловості, сільського господарства та розвитку комунаційної інфраструктури (інформація, зв'язок, транспорт).

Особливо важливими для реалізації інноваційної політики є вибір пріоритетів, які мають враховувати умови розвитку економіки (зокрема напрями структурних змін економіки), зміни структури ресурсів і використовуваних джерел енергії, а також вибір правових і економічних рішень, які сприяють підвищенню рівня економічної безпеки держави [3, с. 88].

У зв'язку з тим, що основні положення державної інноваційної політики перетинаються з багатьма елементами державної політики в соціально-економічній сфері, необхідно визначити найважливіші зовнішні умови досягнення цілей забезпечення економічної безпеки. Серед таких умов головними є:

- забезпечення гарантій вільної конкуренції між суб'єктами господарської діяльності;

- зміцнення національної валюти, підвищення ефективності банківської системи, стимулювання вкладення капіталів в основне виробництво, реалізація заходів, які полегшують накопичення розсіяного капіталу;

- стабілізація правил економічних відносин.

Перехід до економічного розвитку інноваційного типу потребує підвищення інвестиційної й інноваційної активності, реалізації конкурентних переваг вітчизняних виробництв, підтримки галузей національної економіки при забезпеченні інноваційної безпеки держави на всіх рівнях.

Категорія інноваційної безпеки розглядається як стан, як процес, як система, яка складається із сукупності показників. По вертикалі інноваційна безпека може розглядатися як макроінноваційна, регіональна, корпоративна, мікроінноваційна.

Макроінноваційна безпека як стан — це наявність економічних, виробничих, технологічних умов, які дають змогу економіці держави впроваджувати нововведення на власній основі.

Макроінноваційна безпека як процес — це сукупність дій і механізмів зі створення та зміцнення умов, які забезпечують сталий науково-технічний розвиток економіки у теперішньому і майбутньому на власній основі.

Регіональна інноваційна безпека — це наявність умов та механізмів розвитку й підтримки інноваційного потенціалу регіону на рівні, що дає змогу збільшити або стабілізувати частку доходів, які надходять від виробництва й реалізації наукоємної продукції в загальному обсязі доходів виробничої й невиробничої сфери регіону.

Науково-технічна безпека регіону — це динаміка регіонального науково-технічного комплексу, яка забезпечує стале відтворення регіональної інноваційної системи, гарантує мінімально необхідний для своєчасного переходу до нових технологічних укладів рівень науково-технічного потенціалу, підтримку економічної, регіональної й національної безпеки в цілому і водночас максимально обмежує негативний вплив науково-технічного розвитку на суспільство і природу.

Як свідчить досвід, у кризовий період будь-яка держава вимушена формувати свою соціально-економічну політику, виходячи з власних традицій, структури виробництва, що фактично склалася, і стану економіки, які були наявними перед початком кризового періоду. Водночас держава повинна прагнути до створення такого соціально-економічного середовища, яке забезпечувало б сприятливі для розвитку ринкових відносин соціально-економічні перетворення. Проте сам по собі розвиток рин-

кових відносин є не самоціллю, а лише засобом просування до безпечної економіки.

Загальні завдання й цілі механізму реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики, які забезпечують економічну безпеку, розділяються на дві групи. Перша з них охоплює дії, які можуть дати вагомий результат за короткий термін. До них, зокрема, належать [1, с. 16]:

- пристосування фінансово-податкової системи і кредитної політики до потреб підтримки інноваційного характеру економіки, зокрема надання кредитів на умовах, що дають змогу інвесторам включитися в інноваційні заходи з довгостроковим циклом реалізації, підвищеним ризиком або довгостроковим періодом повернення капіталу;

- формування політики обміну товарами, яка сприяє зміцненню державної валюти;

- створення юридичних умов, які стимулюють і прискорюють організацію нових інноваційних підприємств і фірм;

- розвиток комп'ютерних систем збору й обробки інформації, підтримки прийняття рішень, а також систем консультацій для підприємств і фізичних осіб.

Друга група охоплює довгострокові дії. До неї, зокрема, належать:

- підвищення рівня та розширення сфери НДДКР, зокрема шляхом систематичного зростання витрат на науку в державному бюджеті;

- розвиток економічних секторів, що мають першорядне значення для переходу економіки на інноваційні рейки;

- зміна в деяких межах системи власності господарських суб'єктів організаційних одиниць у сфері науки;

- формування в суспільстві нових установок на сприяння інноваціям шляхом упровадження нових освітніх програм, розвитку системи безперервної освіти (підвищення кваліфікації кадрів) в науці, економіці, виробництві;

- створення умов для розвитку інфраструктури — появи підприємств і організацій, які підтримують інноваційні дії, допомагають встановленню зв'язків між науково-дослідною сферою й економікою, тобто умов, що сприяють комерціалізації результатів наукових досліджень;

- організація технопарків, інкубаторів, фірм, що впроваджують нові технології в економіку та виробництво;

- розвиток нового організаційно-економічного механізму трансферу технологій, що створює політичні, правові й економічні умови для збільшення припливу іноземного капіталу, а також технологій, що активізують імпорт та експорт.

Основні етапи розвитку механізму реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення економічної безпеки, мають бути такими [4, с. 56; 5, с. 159]:

- розробка комплексного соціально-економічного й науково-технічного прогнозу розвитку країни на довгострокову перспективу;

- формування переліку стратегічних напрямів і державних програм, пов'язаних з нововведеннями в найважливіших секторах економіки та соціального розвитку, таких як продовольча сфера, охорона здоров'я, фармакологія, будівельні матеріали, екологія тощо;

- створення системи органів регулювання інноваційної діяльності, починаючи зі структур загальнонаціонального рівня, а також органів, які забезпечують контроль і організацію виконання відповідних рішень на всіх рівнях управління;

- формування оптимальної мережі наукових установ;
- створення ефективного механізму концентрації науково-технічних ресурсів на пріоритетних напрямках, а також фінансування інноваційних проектів, які здатні забезпечити випуск конкурентоспроможної продукції.

Таким чином, основними заходами щодо реалізації таких етапів розвитку інноваційної політики в Україні, які сприяють підвищенню рівня її економічної безпеки, слід вважати:

- вдосконалення організації роботи органів виконавчої влади і їх взаємодії на центральному й регіональному рівнях;

- створення мережі регіональних центрів інноваційної діяльності та поширення прогресивних, конкурентоспроможних технологій;

- сприяння утворенню інноваційних фондів і ризикового капіталу для підтримки інноваційного циклу — від розробки до виготовлення й поширення готової продукції;

- організацію підготовки фахівців, здатних працювати в ринкових умовах і очолювати малі та середні інноваційні підприємницькі структури;

- створення системи відповідного інформаційного забезпечення як з погляду формування проблемноорієнтованих баз даних, так і з погляду налагодження випуску відповідних рекламних, інформаційних матеріалів, проведення конференцій, симпозіумів.

Заходи щодо здійснення державної інвестиційно-інноваційної політики, спрямованої на забезпечення економічної безпеки країни і регіонів, мають сприяти:

- відбору й оцінюванню пріоритетних напрямів науково-технічних розробок і стимулюванню їх втілення в життя;

- програмно-цільовому плануванню науково-технічного розвитку;

- прямому й непрямому стимулюванню науково-технічної діяльності (податкове стимулювання, пільгове кредитування, система субсидій, формування державних спеціальних фондів тощо);

- нормативно-правовому регулюванню;

- організаційно-структурним перетворенням (створення нових організаційних форм науково-технічної діяльності; вдосконалення системи управління науково-технічною сферою; розподіл компетенції державних, галузевих і регіональних органів управління; створення відповідної науково-технічної інфраструктури).

Окремою складовою механізмів державного регулювання економічної безпеки країни і регіонів має бути підтримка малого інноваційного бізнесу. Цей напрям діяльності вміщує [6, с. 12]:

- розробку засобів державної підтримки підприємницького сектора, включаючи податки й надання пільгових кредитів банками;

- організацію фондів фінансової підтримки і забезпечення матеріально-технічними ресурсами;

- забезпечення спрощеної процедури реєстрації та надання приміщень з відповідними пільгами по оренді;

- облік малих підприємств при розподілі державного замовлення;

- створення системи підготовки та перепідготовки кадрів, здатних працювати в підприємницькому секторі;

- організацію відповідного аудиторського обслуговування малих підприємств;

- налагодження діяльності системи майнового і комерційного страхування;

- створення бізнес-інкубаторів і бізнес-центрів, а також відповідного інформаційного банку даних малого і середнього інноваційного бізнесу;

- залучення іноземних партнерів для створення спільних підприємств;

- організацію засобів масової інформації для пропаганди створення малих і середніх інноваційних підприємств та шляхів стимулювання їх діяльності;

- створення передумов взаємодії малих і середніх інноваційних підприємств з регіональними владними структурами.

У сучасному світі рівень економічної безпеки регіонів безпосередньо визначається розвитком науки і техніки та рівнем їх використання, тобто рівнем інноваційних процесів. Останні мають вплив на різні аспекти безпеки, включаючи суспільну, економічну й технічну. Крім того, вони визначають місце регіону у господарстві країни, внутрішнє соціально-економічне становище.

Інноваційний розвиток, як відомо, охоплює всі ланки суспільного відтворення і містить такі послідовні етапи:

- виявлення потреби та виникнення нової технічної ідеї для задоволення цієї потреби;

- проведення досліджень і розробок та оформлення винаходу;

- інвестування виробництва, освоєння та використання;

- розповсюдження результатів науково-технічного прогресу;

- забезпечення сталого розвитку тощо.

У багатьох державах для виникнення інновацій створюється сприятливе внутрішнє та зовнішнє середовище і підтримуються різні види інновацій, запроваджуються нові економічні механізми й організаційні структури для реалізації програм розвитку окремих територій на основі інноваційних моделей.

ВИСНОВКИ

Таким чином, інноваційна діяльність в Україні та її регіонах тривалий час розвивалася на засадах планових централізованих методів управління і їй були властиві: галузевий підхід, повна ізольованість фундаментальних, прикладних та оборонних досліджень; упередженість до зарубіжних інновацій, їх управлінських та організаційних форм; пріоритетний розвиток інновацій у військово-промисловому комплексі, обмежене їх використання в цивільній економіці. Важливим засобом реалізації державної інноваційної політики має стати організаційно-функціональне забезпечення як невід'ємний елемент механізму державного регулювання економічної безпеки.

Література:

1. Долішній М.І. Глобалізація та її регіональні виміри / М.І. Долішній, У.Я. Садова, Л.К. Семів // Регіональна економіка. — 2002. — № 3. — С. 7—25.

2. Жук М.В. Регіональне управління внутрішньою інтеграцією / М.В. Жук // Регіональна економіка. — 2008. — № 4. — С. 53—58.

3. Землянкін А.І. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в регіоні / А.І. Землянкін // Економіка промисловості. — 2010. — № 4. — С. 87—93.

4. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / О.Б. Коротич. — Х.: Вид-во ХарРІДУ НАДУ "Магістр", 2006. — 220 с.

5. Крайник О.П. Системний підхід до регулювання соціально-економічного розвитку регіону / О.П. Крайник // Регіональна економіка. — 2008. — №3. — С. 158—166.

6. Яценко Н.М. Регіональна економічна безпека у контексті національної економічної безпеки / Н.М. Яценко // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 3—6. — С. 10—18.

Стаття надійшла до редакції 11.07.2011 р.